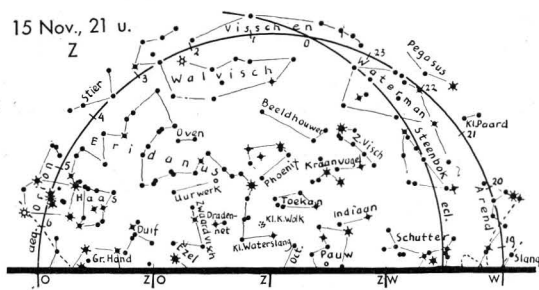
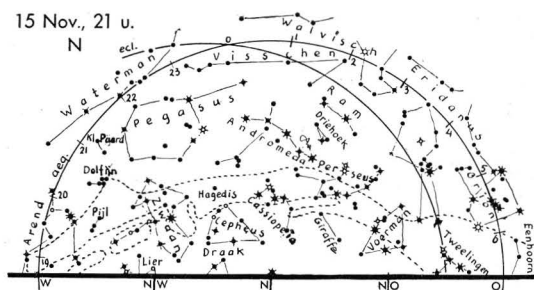

DE STERRENHEMEL IN NOVEMBER

De sterrenkaartjes gelden op 1 November te 22 u., op 15 November te 21 u., op 30 November te 20 u. en voorts op

15 Juli 15 Aug. 15 Sept. 15 Oct. 15 Nov. 15 Dec.

5 u. 3 u. 1 u. 23 u. 21 u. 19 u.

DE MAAN. — N. M. 7 Nov.; E. K. 14 Nov.; V. M. 21 Nov.; L. K. 29 Nov.

DE PLANETEN. — MERCURIUS wordt na 5 Nov. ochtendster, maar eerst in de laatste helft van de maand zichtbaar (opkomst 16 Nov.: 4 u. 33 m.). Op den 21-sten komt de planeet in conjunctie met Jupiter.

VENUS komt op 19 November in bovenste conjunctie met de zon en blijft onzichtbaar.

MARS (R. K. 112) staat in de Leeuw en in den na-nacht boven den oostelijken horizon (opkomst 2 u. in het begin, 1 u. in het einde der maand).

JUPITER (R. K. 144), in het begin der maand onzichtbaar, komt op den 16-den te 4 u. 45 m., op den 30-sten te 3 u. 58 m. op. De conjunctie met Mercurius op den 21-sten zal in den vroegen morgen te zien zijn.

SATURNUS (R. K. 21.8) is alleen nog in den voornacht zichtbaar (de ondergang verloopt van 1 u. tot 23 u.).

S. W. VISSER.

KORTE MEDEDEELINGEN

Onze onbeminde huisgenoot, de ringmusch. — De hier op Java zich ingeburgerd hebbende vogels van deze soort vertegenwoordigen eene variëteit, wetenschappelijk bekend als *Passer montanus malaccensis* DUBOIS (Systematische Übersicht van BARTELS en STRESEMANN. No. 395), die volgens VORDERMAN (aangehaald in KONINGSBERGER, De Vogels van Java II, blz. 17) inheemsch is in het oostelijk deel van het Aziatisch vasteland. Met opzet schreef ik „zich ingeburgerd hebbende”, want er is alle grond om te gelooven, dat zij hier zijn ingevoerd, onbekend als zij elders in onze Archipel zijn, behalve daar, waar ook sterke aanwijzingen zijn voor import. Uit persoonlijke ervaring weet ik b.v., dat zij in het begin dezer eeuw ter Sumatra's Westkust nog niet te zien waren, terwijl dat tegenwoordig wel het geval moet zijn, indien ik goed ben ingelicht. Van den Europeeschen soortgenoot (van een ander ras) onderscheidt deze Aziaat zich, doordat hij hier dezelfde levenswijz volgt als ginds de huismusch (*Passer domesticus* L.), taxonomisch als eene andere soort beschouwd. Die levenswijz veroorzaakt ook, dat het woongebied van de ringmusch hier op Java niet een min of meer samenhangend geheel vormt, maar als het ware bestaat uit een groot aantal, door uitgestrekte landstreken van elkander gescheiden „eilandjes” of enclaves. KONINGSBERGER (t.a.p., blz. 18) noemt haar „een der meest algemeene vogels onzer Europeesche omgeving”, dikwijls schadelijk, „vooral door het weghalen van kalk van het pleisterwerk der Europeesche woningen”. Verder ontleen ik aan dezen auteur (ibid.) het volgende citaat: „Men beweert, dat op Java de musschen alleen voorkomen in de nabijheid van huizen, die met pannen gedekt zijn en dat zij bijgevolg in de kampongs zoo goed als geheel zouden ontbreken. Dit is misschien waar, wat de dieren betreft, die in den broeitijd verkeerden; het is mogelijk, dat ze aan een nestplaats onder de pannen met uitsluiting van alle andere plaatsen de voorkeur geven, maar het valt niet te ontkennen, dat zij zich dan buiten den broeitijd zeer ver van hunne nestplaatsen kunnen begeven. Zoo trok het eens mijne aandacht, dat zich op de uitgestrekte sawah's langs de noordkust van Pekalongan, waar op groote afstanden geen huizen met dakpannen te zien waren, telkens afzonderlijke exemplaren en kleine koppels van musschen vertoonden.”

Nu zijn „zeer ver” en „op groote afstanden” betrekkelijke begrippen. Het is volkomen juist, dat de musschen niet aan de huizen in permanenten bouwtrant, gelijk wij die in Europeesche (en

Chineesche) woonbuurten aantreffen, kleven en men ze ook wel op eenigen afstand daar vandaan in het open veld aantreft. Maar over het algemeen is, naar mijn bevinding althans, de opmerking juist, dat die vogels zich uitsluitend ophouden in dergelijke bouwcomplexen en hunne naaste omgeving. Heeft Dr KONINGSBERGER zich wel rekenschap gegeven van de nabijheid van, in de door hem genoemde streek talrijke suikerfabrieken en hare entourage van administrateurs- en employé's-woningen, kotta's in miniatuur, echte Europeesche wijken midden tusschen de dessa's?

Nochtans ligt het niet aan de afdekking der woningen met pannen. Dit kan men thans goed waarnemen o.a. in de kampongs onder den rook van Batavia, maar een eind van de „kom” af, waar de oude atappen daken der kamponghuizen meer en meer verdrongen worden, hier en daar reeds geheel vervangen zijn door pannen bedekkingen. Niettemin ziet men er geen enkele musch; wèl — zooals ook op Europeesche binnenplaatsjes, waar de semi-permanente bouwtrant (ook met pannen daken) nog overheerscht —, dat aldaar haar rol van in semi-symbiose met den mensch levenden vogel vrij vaak wordt overgenomen door den glatik (*Padda oryzivora* L.). Maar niet zoodra heeft men hier of daar in de landelijke omgeving een min of meer uitgebreid complex van gebouwen in permanenten bouwtrant, b.v. rijstpelmolens, Chineesche nederzettingen, landhuizen met tal van bijgebouwen, enz. of de „stedeling” komt weer acte de présence geven. De voorliefde moet dus ergens anders liggen dan in de pannen daken alleen. Maar waarin dan? In de kalk van het pleisterwerk, die, zooals Dr KONINGSBERGER vermeldt, zoo gaarne door den lastpost wordt weggehaald? Waarschijnlijk in iets anders. Een aardige puzzle om op te lossen.

J. OLIVIER.

MEDEDEELINGEN VAN DE VEREENIGING

Afdeeling Kediri. — Excursie naar de G. Dorowatti op 22 Juli 1934.

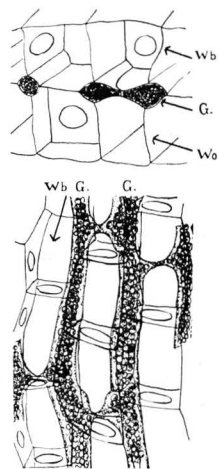
De eigenlijke excursie begon bij de eerste zijweg van de groote weg naar Malang ten Oosten van de bekende badplaats Lebaksari (bij Poedjon, Res. Malang). In ongeveer twee uren werd de top van de G. Dorowatti (± 1600 m boven zee) bereikt. Het benedenste gedeelte van de berg was bedekt met secundair bosch, dat zich blijkbaar ontwikkeld heeft in verlaten koffietuinen. De dadap (*Erythrina lithosperma*) was door zijn regelmatig plantverband nog als schaduwboom kenbaar. Hooger op was de berg bedekt met een struik- en graswildernis, waarin de bloeiende kirinjoe (*Eupatorium pallescens*) zeer opvallend was. Nog hooger traden uitgestrekte struweelen op van de gaffel-varen (*Gleichenia linearis*).

De G. Dorowatti is zeer vochtig, zoodat zich hier op betrekkelijk geringe zeehoogte een „nevelbosch” heeft ontwikkeld. Alsof het de bedoeling was om dit begrip te demonstreeren, zagen wij steeds wolkenflarden om de top drijven. De deelnemers kregen een goede indruk van de epiphytenrijkdom van een dergelijk bosch. In het bijzonder werden de mossen bekeken, en opgemerkt dat vele soorten overeenkomen met de mossen uit de bosschen in Nederland. *Rhizogonium spiniforme* BRUCH lijkt bijzonder veel op een *Dicranum*, *Camptopodium euphorocladum* BESCH zou een vicarieerende soort van *Dicranella* kunnen zijn. *Trachyloma indicum* MITT. vertoont hetzelfde fijn vertakte boom-pjetype, dat ons zoo goed van sommige *Hypnum*-soorten bekend is. De witmos-kussens worden gevormd door *Leucobryum javense* MITT., een zusje van de Nederlandsche witmos-soort. De witte kleur wordt veroorzaakt door de eigenaardige bouw van het blad. Op bijgaande teekening is dit afgebeeld: elke levende, groene cel is omgeven door vier met lucht gevulde cellen, welke een waterweefsel vormen. De wanden van deze watercellen zijn voorzien van cirkelvormige perforaties, waardoor zij gemakkelijker vocht kunnen opnemen. In tijden van droogte geven de leegte cellen beschutting aan de groene cellen.

Op de helling aan de andere zijde van de berg zagen wij de eigenaardige handvaren (*Dipteris conjugata*) en vleeschetende bekerplanten (*Nepenthes melamphora*).

Van de berg heeft men een mooi uitzicht over de vlakte van Poedjon. De terrasvorming in de rivierdalen, veroorzaakt door tijdelijke veranderingen van de denudatiesnelheid, was bijzonder goed waar te nemen.

E. W. CLASON.

Blad van *Leucobryum javense* MITT. Boven: dwarsdoorsnede, perspectiefisch geteekend; men ziet in de aangesneden cellen: Wb = bovenste laag watercellen, G = groene cellen, Wo = onderste laag watercellen. Onder: blad van boven gezien. Geteekend zijn de bovenste laag watercellen (Wb) en de groene cellen (G). De onderste laag watercellen is niet geteekend. De groene cellen zijn geheel gevuld met donkergroene bladgroenkorrels. (Vereenvoudigd geteekend naar praeparaat, $\times 485$).